

## **YURIDIK KASBNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI: SUN'IY INTELLEKT ADVOKAT ROLINI QANDAY O'ZGARTIRMOQDA**

**Jalolov Zafarbek Akmaljon o'g'li**

Toshkent Davlat Yuridik Universiteti "Xususiy huquq" fakulteti 1-bosqich

"V" potok 3-guruh talabasi

E-mail: [zafarbekjalolov9@gmail.com](mailto:zafarbekjalolov9@gmail.com)

**Annotatsiya:** ushbu maqola yuridik kasbning raqamli transformatsiyasi jarayonida sun'iy intellektning (SI) advokat roli va amaliyotiga ta'sirini chuqur tahlil qiladi. SI texnologiyalarining huquqshunoslikka integratsiyalashuvi jarayonlarni optimallashtirish, samaradorlikni oshirish va advokatlar faoliyatining mazmunini tubdan o'zgartirish salohiyatiga ega ekanligi ko'rsatilgan. Maqolada SI ning asosiy tushunchalari, huquqiy tadqiqotlar, hujjatlarni tahlil qilish va bashoratli yurisprudensiyada qo'llanishi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, advokatlardan talab qilinadigan yangi ko'nikmalar, kasbiy o'sish imkoniyatlari hamda SI ni yuridik kasbga integratsiyalashning axloqiy, huquqiy va ijtimoiy muammolari muhokama qilinadi. Kelajakdagi inson-SI hamkorligi modellari va tartibga solish zarurati bo'yicha tavsiyalar ilgari suriladi, O'zbekistonda advokatura sohasidagi raqamlashtirish tashabbuslari tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar:** Sun'iy intellekt, raqamli transformatsiya, advokatura, huquqiy texnologiyalar, advokat roli, kasbiy ko'nikmalar, axloqiy muammolar, O'zbekiston

### **Kirish**

XXI asr global miqyosda raqamli transformatsiya davri sifatida shakllanmoqda, bu jarayon iqtisodiyotning deyarli barcha sohalariga, jumladan, yuridik kasbga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. An'anaviy yuridik amaliyotning tobora murakkablashuvi, ma'lumotlar hajmining ortishi va mijozlarning samaradorlikka bo'lgan talablarining kuchayishi huquqshunoslik sohasida

SJIF: 5.051

innovatsion yechimlarni joriy etish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Ushbu kontekstda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari yuridik xizmatlarni ko'rsatish usullarini tubdan o'zgartiruvchi asosiy omillardan biri sifatida maydonga chiqmoqda. SI ning huquqshunoslikka integratsiyalashuvi nafaqat rutin vazifalarni <sup>1</sup>avtomatlashtirish, balki yuridik jarayonlarning samaradorligini oshirish, xatolarni kamaytirish va yanada aniqroq, dalillarga asoslangan yuridik maslahatlar berish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

O'zbekiston ham bu global tendensiyadan chetda qolmay, advokatura sohasini raqamlashtirish bo'yicha qator muhim islohotlarni amalga oshirmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 30-maydagi PQ-263-sonli Qarori bilan belgilanganidek, 2023-yil 1-yanvardan boshlab advokatlik faoliyatini litsenziyalash va malaka imtihonlarini "Litsenziya" axborot tizimi orqali, advokatlik tuzilmalarini davlat ro'yxatidan o'tkazish, qayta ro'yxatdan o'tkazish va tugatish O'zbekiston Respublikasi Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali orqali "yagona darcha" tamoyili asosida faqat elektron tarzda amalga oshiriladi. Shuningdek, "Yuridik yordam" axborot tizimining ishga tushirilishi yuridik yordam jarayonlarini raqamlashtirish, sudlar, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va davlat organlari bilan integratsiyani ta'minlashga qaratilgan. Bu tizim advokatlar elektron reestrini<sup>2</sup> yaratish, onlayn muloqot va masofaviy huquqiy yordam ko'rsatish imkoniyatini beruvchi shaxsiy elektron kabinetlar joriy etish orqali advokatlik faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. 2023-yil 1-fevraldan boshlab QR-kodli elektron advokatlik orderlarining joriy etilishi esa

<sup>1</sup> **Rutin vazifalar** – bu avtomatik yoki odat tusiga kirgan, tez-tez takrorlanadigan ishlar, ya'ni e-maillarga javob berish, hujjatlarni tartiblash, kelishuv variantlarini muhokama qilish va nusxalash va h.k.

<sup>2</sup> **Reestr** - bu ma'lumotlar tartiblangan holda yozib boriladigan rasmiy hujjatlar to'plami. Unda biror soha bo'yicha barcha muhim ma'lumotlar qayd etiladi.

yuridik jarayonlarda shaffoflik va tezkorlikni ta'minlashga qaratilgan muhim qadamdir. Ushbu raqamlashtirish tashabbuslari SI texnologiyalarini kengroq joriy etish uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Ushbu maqolaning maqsadi sun'iy intellekt yuridik kasbni qanday o'zgartirayotganini, advokat roliga yuzaga kelayotgan o'zgarishlarni, shu jumladan yangi ko'nikmalar va kasbiy o'sish yo'nalishlarini tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, SI ni huquqshunoslikka integratsiyalashning axloqiy, huquqiy va ijtimoiy jihatlari hamda kelajak istiqbollari va tartibga solish masalalari atroflicha o'rganiladi.

### **Mavzuga oid adabiyotlar tahlili**

Yuridik kasbning raqamli transformatsiyasi va sun'iy intellektning huquqshunoslikka ta'siri so'nggi yillarda xalqaro miqyosda keng muhokama qilinayotgan mavzulardan biridir. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, SI inson intellektini mashinalarda simulyatsiya qilish orqali yuridik ishlarni, masalan: tadqiqot, hujjatlarni ko'rib chiqish va shartnomalarni tahlil qilish kabi ruti vazifalarni soddalashtirishga qodir. Uning integratsiyasi samaradorlikni oshirish, ish jarayonlarini tartibga solish va ilg'or ma'lumotlarni tahlil qilish imkoniyatlari kabi afzalliklarni taqdim etadi, bu esa huquqshunoslarga xarajatlarni mutanosib ravishda oshirmasdan ortib borayotgan ish hajmini boshqarish imkonini beradi [1].

Asosiy qo'llash sohalariga hujjatlarni ko'rib chiqish va shartnomalarni tahlil qilish, tabiiy tilni qayta ishlash (TTQI) <sup>3</sup>asosida yuridik tadqiqotlar o'tkazish va

<sup>3</sup> **TTQI** - bu kompyuterlarning inson tilini tushunishi, tahlil qilishi va ma'noli javob berishi bilan shug'ullanuvchi sun'iy intellekt sohasidir.

mashinani o'qitish (MO) <sup>4</sup>algoritmлари orqali bashoratli tahlil kiradi. Masalan, SI platformalari katta hajmdagi sud amaliyoti, qonun hujjatlari va huquqiy adabiyotlarni soniyalar ichida tahlil qilib, insonning bir necha soat yoki kun davomida bajarishi mumkin bo'lgan ishlarni tezroq va aniqroq bajaradi. Bu esa advokatlarga o'z vaqtlarini yanada murakkab strategik masalalar va mijozlar bilan munosabatlarga qaratishga imkon beradi. 2021-yilda Xalqaro Advokatlar Assotsiatsiyasining hisobotida SI ni jalb qilish uchun oltita asosiy yo'nalish aniqlangan: yuridik amaliyotni avtomatlashtirish, bashorat qilish, yuridik hujjatlarni loyihalashtirish, tadqiqot va tahlil, konsalting texnologiyalari va chatbotlar [1]. Bu yo'nalishlar SI ning yuridik xizmatlar ko'rsatishning deyarli har bir jabhasida o'zgarishlar keltirib chiqarish salohiyatini tasdiqlaydi.

Advokatlik amaliyotida SI ning joriy qo'llanishi asosan hujjatlarni boshqarish tizimlari, huquqiy izlanish platformalari va elektron kashfiyot vositalari orqali namoyon bo'lmoqda. Masalan, e-discovery dasturlari <sup>5</sup>katta hajmdagi ma'lumotlardan tegishli ma'lumotlarni tezda topishga yordam beradi. SI ga asoslangan bashoratli tahlil vositalari esa sud jarayonlarining ehtimoliy natijalarini, shartnomadagi potentsial xatarlarni yoki mijozning ishida muvaffaqiyat qozonish ehtimolini baholashda yordam beradi. O'zbekiston kontekstida, "Yuridik yordam" axborot tizimining joriy etilishi va elektron hujjat aylanishining yo'lga qo'yilishi kabi raqamlashtirish tashabbuslari SI texnologiyalarini kengroq tatbiq etish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bazasi va infrastrukturasini yaratmoqda [2]. Masalan,

<sup>4</sup> **MO** - bu kompyuterlarga **ma'lumotlar asosida o'rganish** va **o'z-o'zidan qaror qabul qilish** imkonini beradigan sun'iy intellekt sohasi.

<sup>5</sup> **E-Discovery** (Electronic Discovery) — sud, tergov yoki yuridik tekshiruvlarda kompyuter, telefon, email, chat va boshqa elektron manbalardagi ma'lumotlarni izlash va tahlil qilish jarayoni.

elektron advokatlik orderlari tizimi ma'lumotlarni markazlashtirish va ularga SI vositalari orqali ishlov berish uchun yaxshi asos bo'lishi mumkin.

Sun'iy intellektning rivojlanishi advokat rolining o'zgarishini talab qiladi. Kelajakda advokatlar nafaqat huquqiy bilimga ega bo'lishi, balki texnologik savodxonlik, ma'lumotlarni tahlil qilish ko'nikmalari va algoritmik qarorlarni tushunish qobiliyatiga ham ega bo'lishlari lozim. Rutin vazifalar SI ga o'tishi bilan advokatlar o'z diqqatini yanada murakkab, strategik fikrlashni, kreativlikni va insoniy muloqotni talab qiladigan vazifalarga qaratadilar. Bu esa ularga mijozlar bilan munosabatlarni mustahkamlash, muzokaralarni olib borish va noyob huquqiy yechimlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Advokatlar SI yaratgan ma'lumotlar va tahlillarni tanqidiy baholay olishlari, ularning noto'g'ri yoki xato ehtimolini aniqlay olishlari muhimdir.

Biroq, SI ni yuridik kasbga integratsiyalashning axloqiy, huquqiy va ijtimoiy jihatlar ham mavjud. SI algoritmlaridagi potentsial tarafkashlik (bias),<sup>6</sup> ma'lumotlar maxfiyligi va himoyasi, javobgarlik masalalari, shuningdek, ish o'rinlarining yo'qolishi kabi ijtimoiy oqibatlar jiddiy e'tibor talab qiladi. Masalan, SI tizimlari mavjud ma'lumotlar asosida o'qitilganligi sababli, bu ma'lumotlardagi tarafkashliklar SI ning qarorlariga ham o'tishi mumkin, bu esa adolat va tenglik tamoyillariga zid keladi. Ko'pgina mamlakatlar, xususan Xitoy, SI texnologiyalarini tartibga solish uchun huquqiy bazalarni faol ravishda ishlab chiqmoqda [1]. Global raqobat SI rivojlanish darajasi, uning sur'ati va huquqiy tartibga solishning yetukligi darajasiga bog'liq. O'zbekistonda ham SI dan

<sup>6</sup> SI algoritmlaridagi potentsial tarafkashlik (bias) — bu sun'iy intellekt yoki mashina o'qitish algoritmlarining ma'lumotlar yoki model tuzilishi sababli adolatsiz, bir yoqlama, noto'g'ri qarorlar chiqarishga moyilligi.

foydalanishning huquqiy asoslari, masalan, axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha aniq qoidalar ishlab chiqilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, raqamli resurslarga SI ni joriy etishga misol tariqasida Scribd kabi raqamli kutubxona platformalaridagi "Xalqaro To'plam 2025.20.05" nomli hujjatni keltirish mumkin. Ushbu hujjat "AI-enhanced" (SI tomonidan kuchaytirilgan) deb belgilangan bo'lib, bu turdagi resurslar huquqshunoslarga katta hajmdagi ma'lumotlarni samaraliroq o'rganish va tahlil qilish imkoniyatini berishi mumkin. Bunday platformalar SI yordamida tezkor qidiruv, mazmunni tahlil qilish va tegishli ma'lumotlarni topish funksiyalarini taklif etishi orqali huquqiy tadqiqotlar samaradorligini oshiradi [3].

Kelajak istiqbollari inson-SI hamkorligiga asoslanadi, bu yerda SI advokatlarni to'liq almashtirmaydi, balki ularning imkoniyatlarini oshiradi. Advokatlar SI vositalarini o'zlarining "raqamli yordamchilari" sifatida ko'rishlari va ulardan eng yaxshi natijalarga erishish uchun foydalanishlari lozim. Bu esa doimiy kasbiy rivojlanishni, yangi texnologiyalarni o'rganishni va ularni amaliyotga tatbiq etish ko'nikmalarini talab qiladi. Huquqshunoslik fakultetlari va kasbiy malaka oshirish kurslari o'quv dasturlariga SI va huquqiy texnologiyalar bo'yicha modullarni kiritishi zarur. Tartibga solish nuqtai nazaridan esa, SI ning huquqshunoslikda qo'llanilishining aniq huquqiy va axloqiy me'yorlarini belgilaydigan milliy va xalqaro hujjatlarni ishlab chiqish, shuningdek, SI tizimlarining shaffofligi va javobgarligini ta'minlash mexanizmlarini yaratish dolzarb vazifadir.



## **Tadqiqot metodologiyasi**

Ushbu tadqiqot nazariy va analitik yondashuvga asoslangan bo‘lib, sun‘iy intellektning yuridik kasbga ta‘siri bo‘yicha mavjud adabiyotlar, xalqaro tajribalar va O‘zbekistondagi raqamlashtirish islohotlari atroflicha tahlil qilinadi. Tadqiqot metodologiyasi tanqidiy adabiyotlarni ko‘rib chiqish, SI ning huquqshunoslikdagi joriy qo‘llanishi va rivojlanish tendensiyalarini qiyosiy tahlil qilish, shuningdek, ekspert fikrlari sintezini o‘z ichiga oladi. Asosan sifat tahliliga urg‘u berilib, SI ning advokat roli, ko‘nikmalar va kasbiy faoliyatga ko‘rsatadigan ta‘sirlari baholanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va rasmiy ma‘lumotlar (masalan, PQ-263-sonli qaror) kabi ochiq manbalardan olingan ma‘lumotlar milliy kontekstdagi o‘zgarishlarni tushunish va tahlil qilish uchun asos bo‘lib xizmat qildi. Ushbu metodologiya SI ning yuridik kasbni transformatsiya qilish jarayonining kompleks tabiati haqida keng qamrovli va asoslangan xulosalar chiqarish imkonini beradi.

## **Xulosa**

Yuridik kasbning raqamli transformatsiyasi jarayonida sun‘iy intellekt advokat roli va amaliyotini tubdan o‘zgartiruvchi asosiy katalizatorlardan biri hisoblanadi. SI texnologiyalari, ayniqsa huquqiy tadqiqotlar, hujjatlarni tahlil qilish va bashoratli tahlil sohalarida, advokatlar ishining samaradorligi va aniqligini sezilarli darajada oshirish imkoniyatiga ega. O‘zbekistonda advokatura sohasida amalga oshirilayotgan raqamlashtirish tashabbuslari, jumladan, "Yuridik yordam" axborot tizimining joriy etilishi, SI ni kengroq integratsiyalash uchun mustahkam zamin yaratmoqda.

Biroq, SI ni yuridik kasbga muvaffaqiyatli integratsiyalash advokatlardan yangi ko‘nikmalar, jumladan, texnologik savodxonlik, ma‘lumotlarni tahlil qilish

va SI vositalaridan foydalanish ko'nikmalarini egallashni talab qiladi. Ularning roli rutin vazifalarni bajarishdan ko'ra ko'proq strategik fikrlash, murakkab muammolarni hal qilish va mijozlar bilan munosabatlarni boshqarishga o'tadi. Shu bilan birga, SI ni qo'llash bilan bog'liq axloqiy, huquqiy va ijtimoiy masalalar, jumladan, tarfakashlik, ma'lumotlar xavfsizligi va javobgarlik masalalari jiddiy e'tibor talab etadi.

Kelajakda inson va SI o'rtasidagi hamkorlik yuridik xizmatlarni ko'rsatishning yangi modellarini yaratadi. Advokatlar SI ni o'zlarining intellektual salohiyatini oshiruvchi vosita sifatida qabul qilishlari, doimiy ravishda o'z bilim va ko'nikmalarini oshirishlari lozim. Shu bilan birga, davlat SI ning huquqshunoslikda qo'llanilishini tartibga soluvchi aniq huquqiy va axloqiy me'yorlarni ishlab chiqishi, SI tizimlarining shaffofligi va javobgarligini ta'minlashi muhimdir. Faqatgina texnologik taraqqiyotga ochiqlik, doimiy o'rganish va mas'uliyatli tartibga solish orqali yuridik kasb raqamli transformatsiyaning to'liq salohiyatidan foydalana oladi va jamiyatga yanada samaraliroq, adolatliroq xizmat ko'rsatishni davom ettiradi.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jorayev, A. A. (2023). Sun'iy intellekt texnologiyalarining huquqshunoslik sohasidagi asosiy imkoniyatlari va uning rivojlanish muammolari. International conference dedicated to the 100th anniversary of Z.M.Bobur, 1(1) 329-333.  
<https://scholar.google.com/scholar?q=jorayev+a.a.+sun%e2%80%99iy+intellekt+texnologiyalarining+huquqshunoslik>.



2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Advokatura institutining samaradorligini oshirish va advokatlarning mustaqilligini mustahkamlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-263-sonli Qarori. (2022-yil 30-may). – <https://lex.uz/docs/-6022378>.
3. shaxzodaxonshukurova2306. (2025). Xalqaro to‘plam 2025.20.05. scribd. (AI-enhanced document). – <https://www.scribd.com/document/736142728/xalqaro-to-plam-2025-20-05>.
4. Katsh, M. E., & Specht, J. (2020). The new frontier: artificial intelligence and the transformation of law. – <https://www.amazon.com/new-frontier-artificial-intelligence-transformation/dp/1009026330>.
5. Remus, D., & Levy, F. (2017). Legal tech, artificial intelligence, and the future of law practice. – <https://www.yalelawjournal.org/feature/legal-tech-artificial-intelligence-and-the-future-of-law-practice>.
6. Chakrabarty, A., & Jain, R. (2022). Artificial intelligence and legal ethics: navigating the new frontier: – [https://www.researchgate.net/publication/360123456\\_artificial\\_intelligence\\_and\\_legal\\_ethics\\_navigating\\_the\\_new\\_frontier](https://www.researchgate.net/publication/360123456_artificial_intelligence_and_legal_ethics_navigating_the_new_frontier).
7. Susskind, R. (2019). Online courts and the future of justice. – <https://global.oup.com/academic/product/online-courts-and-the-future-of-justice-9780198838392>.
8. Surden, H. (2019). Machine learning and law. – <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1527&context=facpu>.

9. Florida bar special committee on ai (2023). Report on the impact of artificial intelligence on the practice of law. – <https://www.floridabar.org/about/ai-committee-report/>.

10. Lexis+ Document Analysis – Hujjatlarni yuklab, AI yordamida faktlar, presedentlarvaargumentlarni tahlil qilish haqida: <https://www.lexisnexis.com/en-us/products/lexis-plus/document-analysis.page>.